

בענין מצוות מחיית עמלק

הרמב"ם (פרק ה' מהל' מלכים הל' ה') כתב וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק, ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים וכו' כדי לעורר איבתו וכו' ע"כ.

הנה בענין מצות מחיית עמלק הרי בשמואל (א' פרק ט"ו) שאמר שמואל לשאול בשם ה' להחרים את עמלק כתוב והחרמתם כל אשר לו וכו' והמתה מאיש עד אשה מעולל עד יונק משור ועד שה מגמל עד חמור ע"כ. הרי נכללו במצות מחיית עמלק להחרים כל רכושו והרמב"ם השמיט זה ולא כתב שצריך להחרים כל רכושו וקנינו. ובמנחת חינוך העיר מזה, וכן במכילתא ובספרי סוף פרשה תצא, מפורש שמצות מחיית עמלק הוא על כל קנינו ורכושו וז"ל: „תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו שלא יניח בין ונכד לעמלק ולא גמל ולא חמור תחת כל השמים שלא יאמרו גמל זה של עמלק, ע"כ. וכן במכילתא סוף פרשה בשלח ממש לשון זה, וכן בפירוש רש"י על התורה הרי מפורש דבכלל המצוה של מחיית עמלק נכלל רכושו וקנינו.

וברבינו בחיי על פרשה תצא כתב כן על החרמת רכושם וקניינם, ובפרשת בשלח סוף הפרשה הוסיף עוד וכתב ומפני זה נזהר מרדכי בדבר שלא להנות משלל שהיה מזרע עמלק כענין שכתוב בפורענות המן ובבוזה לא שלחו את ידם, לפי שהתורה הזהירה בכך תמחה את זכר עמלק וכו' ע"כ, מוכח מדבריו דדין זה של החרמת הרכוש של עמלק זהו חלק ממצות מחיית עמלק לדורות, ואפילו בזמן מרדכי ואסתר נזהרו בזה שלא לנגוע בביוזה מטעם המצוה של מחיית עמלק. וכן כתב אברבנאל בשמואל א' פרק ט"ו דלפיכך לא שלחו ידם בביוזה בזמן מרדכי ואסתר מפני הדין הזה של מצות מחיית עמלק.

ולפי דבריהם קשה מאד עליהם משמואל א' פרק כ"ז פסוק ח' וט' דכתיב ויעל דוד ואנשיו ויפשטו אל הגשורי והגריזי והעמלקי וכו' והכה דוד את הארץ ולא יחיה איש ואשה ולקח צאן ובגדים וגמלים וחמרים וכו' ע"כ. הרי מפורש שלקח מעמלק את הרכוש לעצמו, ורק את האנשים ונשים החרים, ולמה לא קיים דוד מצות מחיית עמלק. והנה בעל „משך חכמה" העיר מפסוק זה וכתב לחדש דביחיד אין מצוה לאבד הצאן והבקר, והיות ששאל היה מלך באותו הזמן ודוד הלך להשמיד אותם ולקחת רכושם בתור יחיד אין עליו דין זה להחרים הרכוש. עיי"ש. ודבריו יתאימו עם אותה שיטת הראשונים דדין זה מצות מחיית עמלק זו מצוה המוטלת על המלך עם הצבור לא על יחיד. אבל באמת לאו כ"ע מודים בזה, דבחינוך כתב לכאורה דגם על כל יחיד ישנה מצוה זו. ואולי אפשר לחדש

ולומר דאפילו להסוברים דיש מצוה על כל יחיד זהו רק להרוג אנשים ונשים אבל לאבד רכוש זהו דוקא מדין מלחמה, וזה מוטל דוקא על הציבור, דאין דין החרמת רכוש תלוי ביחיד אלא ע"י מלך וצ"ע.

ואפשר עוד לתרץ זה על פי חידוש של העונג יו"ט בהקדמה שכתב לחדש דאין חיוב להחרים השלל ולהרוג את הבהמות עד שיהרוג מקודם את כל האדם שבהם שאז חל עליהם להרוג את הבהמות, כמו שמצאנו לגבי בהמה הנרבעת (סנהדרין ג"ד) כדי שלא יאמרו כשתהא בהמה עוברת בשוק: זו היא שנסקל פלוני על ידה. והכי נמי כדי שלא יאמרו בזמן שבהמה עוברת בשוק זו של עמלק, אבל כל זמן שהאדם מעמלק קיים ליכא מצוה בהריגת הבהמה, וכן משמע מהא דאמרינן מגילה דף י' ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה המן, לתת לטוב לפני האלוקים זה מרדכי ואסתר דכתיב ותשם אסתר את מרדכי על בית המן ע"כ. ובוה הוא מפרש הפסוקים בשמואל א' דזו היתה עצתו של שאול שיזכה העם בשלל העמלקים קודם שיהרגו את כל העמלקים שאז עדיין ליכא מצוה בהריגת הבהמה עוד, ואטו מי שקנה בהמות מעמלקים זמן רב לפני המלחמה מחויב אח"כ במלחמה להרוג את כל הבהמות שקנה מזמן זה לא יעלה על הדעת, דכיון שזכו בהיתר זכו. כן נמי כאן כיון שזכו בהבהמות לפני הריגת כל העמלקים זכו בהיתר ואח"כ כשהרגו כולם כבר זכו בהבהמות, עיי"ש בדבריו.

ולפי"ז אפשר לומר מה שדוד לא הרג את הבהמות של עמלקים וכקושיית בעל "משך חכמה" הוא משום שדוד לא החרים כל העמלקים רק ממקום אחד, לא חל עליו עוד חובת הריגת הבהמה היות שמצוה זו באה רק אחרי שמחה כל האדם מעמלקים, ודוק בזה. אבל עצם החידוש הוא קצת דחוק.

ולי נראה לומר חידוש דין על פי דברי הגר"ח בזה שהוא הוכיח מדברי הרמב"ם שהבאתי בהל' מלכים שלגבי ז' עממים כתב שאין מצוה זו של מחיית ז' עממים בפועל שכבר אבד זכרם, ולגבי מחיית עמלק לא כתב שכבר אבד זכרם, דהרי לכאורה העם של עמלק איננו. כבר ומפוזר כבר וכבר עלה סנחריב ובלבל כל העולם וכן כתב באמת ה"מנחת חינוך" שאין בפועל מצוה זו.

וכתב הגר"ח שאין זה כן, דעמלק אין זה רק על עם עמלקים, אלא התורה מדברת על כל עם האוחז בשיטה של עמלק, דכל עם הצורר לישראל ורוצה להשמיד את עם ישראל הוא עמלק, ועליהם חל המצוה של התורה של מחיית עמלק, וזה נמצא תמיד מבין אומות העולם. ולפיכך לא כתב הרמב"ם על זה וכבר אבד זכרם, ויש ראייה לזה מירושלמי יבמות פרק ב' הל' ו' המן בן האמדתא האגגי וכי המן בן האמדתא האגגי אלא קוצץ בן קוצץ, פירוש המן לא היה ממשפחת או מעם עמלק אלא נשא את שיטת עמלק קוצץ בן קוצץ, רוצח בן רוצח, ודוק. ועיין ברס"ג בזה.

ולפי זה יש לחדש דאימתי אנו אומרים דיש חיוב להשמיד גם את הבהמות זהו רק על עמלק גופא שנקרא בשם זה כדי שלא יאמרו זו של עמלק, אבל מי שהולך רק בשיטה של עמלק, החיוב אינו אלא לאבד אותם ולא בהמתם ורכושם דלא נקראים בשם זה.

ולפי זה היה אפשר לתרץ דברי הרמב"ם שהשמיט את דברי הספרי והמכילתא וכן המדרש תנחומא דמוכח מדבריהם דיש מצוה להחרים רכושם מטעם מצוה

דתמחה זכר עמלק אפילו לדורות, דזהו דוקא בזמן שהאומה של עמלקים היתה קיימת, אבל עכשיו שנשארה רק השיטה בין האומות, שעל זה אמנם גם כן חל הדין דתמחה זכר עמלק, אולם זהו רק על האנשים ולא על רכושם. דלא חל הדין של מחייה על עם עד כדי שנגיד שאם עברה בהמתו נזכר שמו של עמלק, ולא חל דין מחיה אלא על האדם, או עם או חלק של עם, שנושא שיטה זו של עמלק, ודוק בזה. ולפי שיטת הרמב"ם לא יתכן הפירוש של רבינו בחיי ואברבנאל שכתבו הטעם ד"בביזה לא שלחו את ידם" מפני שיש דין להחרים את רכושם מטעם מצות מחיית עמלק, דלהרמב"ם בזמן הזה שלא קיים כבר העם של עמלקים אין דין להחרים הרכוש שלהם.

אלא שראיתי שהאחרונים הקשו מה דכתוב במגילת אסתר: ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן וכו'. והא אסור להנות מרכוש עמלקים ומצוה להחרים כמו ביזום שלא שלחו את ידם. ולפי העונג יו"ט שהבאתי לעיל זה מתורץ כיון שאסתר זכתה בבית המן לפני שהשמידו כל העמלקים ודין של השמדת רכושם זהו דוקא אחרי שהשמידו את עמלקים ודוק.

ואולי יש לחלק באופן אחר כיון שלא חל על זה דין מלחמת ישראל שלא היה להם לא מלך ולא נשיא ולא שלטון עצמאי רק הכל ברשות המלך אחשורוש, והיה להם דין מלחמה של יחידים דלא חל על זה דין מלחמה אלא רק מצוה פרטית של מחיית עמלק. וזה תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל אם על יחיד יש מצוה של מחייה עמלק או דוקא על הציבור בתור מלחמה. רבינו בחיי ואברבנאל סוברים דגם על יחיד יש מצוה מחיית עמלק ולפיכך מפרשים ובביזה לא שלחו את ידם מפני הדין של מצות מחיית עמלק. ולא כן היא שיטת היראים ושאר ראשונים.

דרך אגב אני רוצה להעיר בדברי הגרי"ז שכתב לחדש בדין מצות מלחמת עמלק דדין זה הוא דוקא על פי נביא, אף שמלחמות מצוה לא צריכים נביא. וזהו עפ"י המבואר בשמואל א' פרק ט"ז ויאמר שמואל אל שאול וכו' אמר ה' וגו' ועתה לך והכית את עמלק, ומוכח מזה שאע"פ שמלחמת עמלק אחד מג' מצוות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ: למנות מלך ולכרות זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה כמבואר פרק ב' דסנהדרין ורמב"ם פרק א' ממלכים, ומכל מקום היו צריכים לנביא שיאמר לשאול שילחם ולא נתעורר להלחם בעצמו, וזה כוונת הפסוק "מלחמה לה' בעמלק", שהמלחמה צריכה להיות דוקא על פי ה', וכן דייק מלשון הרמב"ם (פרק ה' ממלכים הל' ד') שכתב מצוה להחרים ז' עממין, וכל שבא לידו אחד מהם זלא הרגו עובר בל"ת. ובהל' ה' במצות מחיית עמלק לא כתב הרמב"ם וכל שבא לידו אחד מעמלק חייב להרגו. מוכח מזה דמחיית עמלק ומלחמתה צריך להיות על פי נביא, וממילא אין על כל יחיד למחות עמלק. ולפיכך הרמב"ם בספר המצות סוף מ"ע מנה מצות מחיית עמלק המוטלת על הציבור ודוק. עכ"ד.

ולי נראה שאין ראיתו ראיה משמואל הנביא שהיה צריך לבוא בשם השם לשאול שילך ללחום ולמחות את עמלק, דאברבנאל כתב בריש פרק זה דלמה היה צריך שמואל לומר לו על זה כיון שעוד לא הניח הקב"ה את ישראל מכל אויביו סביב דהיה להם עוד מלחמה בפלשתים. ובפרשת מחיית עמלק סוף תצא: והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך מסביב וכו' מסורש בתורה דמחיית עמלק תלוי שיהיה שקט ושלום בארץ ולא יהיה להם מלחמות מסביב אבל לא כן בזמן שאול שלא

היה שקט היה צריך צו מיוחד למחות את עמלק אף שלא היה בזמנו דוק, ויש מהראשונים הובא בהגהות מיימוניות כאן דכל מלחמת עמלק אינו אלא בזמן מלך המשיח לאחר כיבוש הארץ שנאמר והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך מסביב בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק. מסורש שזה תלוי בכיבוש הארץ ושיהיה שקט מאויבינו דוק.

והנה ראיתי בספר אבני נזר א"ח תק"ח דהקשה על הרמב"ם פרק ו' מהל' מלכים הל' ד' דבין מלחמת עמלק ובין מלחמת ז' עממים דאם קבל ז' מצות והשלים אין הורגין אותן ומקבלין אותן. והקשה מהמכילתא סוף פרשה בשלח, וכן הוא בספרי סוף תצא וז"ל אמר ר' אליעזר נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו שאם יבא מכל האומות שיקבלוהו ולעמלק ולביתו לא יקבלוהו, שנאמר ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה, ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי (שמואל ב' א') ונזכר לדוד באותו שעה מה שנאמר למשה רבינו אם יבואו מכל האומות שבעולם להתגייר שיקבלוהו ומביתו שלא יקבלוהו מיד ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פיך ענה בך לכך נאמר מדור דור ע"כ.

אם כן תמוה כיון שגרים גמורין לא מקבלים מזרע עמלק כל שכן קבלת ז' מצוות לבד, ועוד תמוה שברש"י בישעיהו פרק מ"ד פסוק ד' וצמחו בכין חציר כערבים על יבלי מים, ופירש"י וצמחו בבין חציר בתוך עמלק ע"י גרים שיתוספו עליכם בין חציר הוא עמלק וכו' ע"כ, מוכח מרש"י שמקבלין אותן לכתחילה, והמכילתא מוכח שאפילו בדיעבד לא מקבלין מהם מדהרג אותו דוד שהיה עמלקי אף שהיה כבר גר. וכתב לתרץ דברי הרמב"ם על פי תנא דבי אליהו פרק כ"ד שצויה אליפו לעמלק בנו שידע שהעולם הבא אינו מתוקן אלא לישראל, לך וסייע אותם בתפירת בורות וכדומה ותזכה עמהם, כיון ששמע אותו הדבר נעשה שונא ורודף לישראל ע"כ. הנה לפי זה זהו שורש חטא של עמלק שאינו רוצה להיות נכנע לישראל, ולפיכך אפילו נתגייר עוד אין הוכחה שרוצה להיות בהכנע לישראל, שהרי נעשה ישראל בעצמו ואינו צריך להיות נכנע ושפל, אן בשעת כיבוש שאז צריך לקבל עליו מסים ושיעבוד שיהיו נבזים ושפלים ולמטה ולא ירמו ראש בישראל וגם שיעבוד הנה שמתרצה להיות נכנע וזה אינו אוחז מעשה אבותיו בידו, ואינו מחויב מיתה עכ"ד. ויש להוסיף על דבריו דרק בתור יחיד אין לגייר אותו אבל בתור כיבוש שזה לכל האומה השפלה והם מקבלין כולם עליהם ז' מצוות שפיר דמי לקבל אותם.

ובאמת תמהו האחרונים ממה דאמרינן בגיטין נ"ז דבני בניו של המן למדו תורה ברבים, ור"י שיש גרים מעמלקים, ולפי הירושלמי ניחא דהמן באמת לא היה עמלקי רק הלך בדרכם, ובניו כשעזבו השיטה מקבלין אותן דוק בזה, והגר"י הביא ראיה מלשון הפסוק בשמואל כהרמב"ם דאם מקבלין ז' מצוות והשלימו אין הורגין מהם, דכתיב: „וישלחך ה' בדרך ויאמר לך והחרמת את החטאים את עמלק". מדקאמר „את החטאים" מוכח כהרמב"ם דאם קבלו ז' מצות ואין הם חטאים אין הורגים אותן.

ונראה לי בזה להוסיף על פי מה שהבאתי לעיל מהגר"ח דמצות מחיית עמלק לא תלוי בעם של עמלק אלא בהרעיון ושיטה של עמלק, וכל עם שמקבל עליו שיטתו של עמלק להשמיד עם ישראל הוא בדינו של עמלק, והנה ראיתי

בצפנת פענח שחקר על מה דאמרינן לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, בנים אשר יולדו דור שלישי יבא להם בקהל ה' ע"כ, אם נתגיירו בני עמלק אם גם כן נכללים בבני אדום וגם אחרי ג' דורות יבואו בקהל ה', או שיכול שהם נפקעו מבני עשיו היות שיש עלינו דין למחות אותם, ומסיק שנכללים לענין זה בבני עשיו ואם מקבל גירות אסור עד ג' דור. והנה בתרגום יהונתן כתוב על לא תתעב אדומי בלשון זה, לא תרחקון אדומאה דאתי לאתגייר ארום אחוכן הוא ע"כ. אם כן מפורש דמחויב לקרב בני עשיו להתגייר. ואם כן גם על עמלק חל חוב עלינו כשבא להתגייר לקרב אותו אם הוא נחשב מזרע עשיו, ודוקא כשבא להתגייר אבל אם הוא נשאר ברשעתו על זה יש עלינו למחות שמו. וזה בהתאם עם המבואר בגמ' גיטין נ"ז דמבני בניו של הזמן למדו תורה בבני ברק. אבל מה דאיתא בספרי ומכילתא דאין לקבל גרים מעמלק המדובר לא על עם עמלק שהם מזרע עשיו, אלא על עמלקים ברעה ושיטה, דלפי הגר"ח שהוכיח מהרמב"ם שיש להם דין עמלק אף שהם מעם אחר. אבל כיון שהם לא מבני עשיו לא נכללו בדין מצוה דלא תתעב אדומי ויש להם רק דין התמחה את זכר עמלק מחמת השיטה שלו, בהם אפילו חזרו בתשובה ורוצה להתגייר אין מקבלין אותם.

ובזה אפשר לתרץ הספרי והמכילתא שכתוב לענין גר עמלקי שנזכר דוד אפילו יבואו כל האומות להתגייר מקבלין אותן אבל עמלק לא מקבלין אותו. והנה הרד"ק שמואל ב', מפרש דברי הפסוק לענין גר עמלקי שני פירושים בפסוק י"ג: אי מזה אתה, לא שאל לו מאיזה עם, שהרי שמע מסיפורו כי הוא עמלקי, אלא שאל לו מאיזה מקום, כלומר, אם הוא גר בארצו, שהיא ארץ עמלק ואיך נקרא אל המלחמה, והוא ענה כי גם אביו בא מארץ עמלק וגר בארץ ישראל, וכן פירוש כל גר סתם. ויש מהם גר שנתגייר ושב לדת ישראל, ואפשר שזה רצה לומר כשאמר בן איש גר עמלקי, שנתגייר ושב לדת ישראל ע"כ. ואם כן לפי פירוש הראשון של הרד"ק לא נתגייר העמלקי הזה רק היה גר בארץ ישראל בתור גר לא תושב דכל זר מעם אחר נקרא גר בלשון הקדש, ולפי פירוש זה הרג אותו דוד שהיה עמלקי וגם היה מחויב מיתה מחמת שהרג שאול, ולפי פירוש השני הוא מתאים עם הספרי והמכילתא, דמיירי שהיה גר ונתגייר ממש וכתוב שהרג אותו דוד המלך מחמת שהוא עמלק אף שנתגייר מוכח דלא מקבלין גרים מעמלק ודוק בזה.

ואח"כ מצאתי שבדין זה אם יש לעמלק דין של בני עשיו והוא בכלל המצוה דלא תתעב אדומי כי אחיך הוא תלוי במחלוקת הרמב"ן פרשה וישלח ורבינו בחיי סובר ג"כ כמותו, והאברבנאל חולק.

וזה לשון הרמב"ן פרשה וישלח (פרק ל"ו פסוק י"ב): ותמנע היתה פלגש לאליפז, וכר ויתכן כי בני אליפז החמישה היו ידועים כי הולידם מנשיו, ועמלק עבור היותו בן הפלגש וכר אבל אינו בכלל בני עשיו ולא יושב עמהם בהר שעיר כי בבני הגבירות יקרא לו זרע ולא בכך הפילגש, כי ירש בן האמה עם בניו כמו שעשה אביו, והנה אנחנו נצטוינו בבני עשיו שלא נתעב אותם ולא ניקח את ארצם והם כל בניו הידועים היושבים בשעיר כי הם הנקראים אדום על שמו, אבל בן הפילגש אינו בכלל בני עשיו ולא עמחם בארצם ונצטוינו בו בהיפוך לתעב אותו ולמחות את שמו ע"כ. וכן כתב רבינו בחיי. מפורש בדבריהם דעמלק אינו נכלל בבני עשיו ואינו בכלל לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, וממילא אם

נתגייר הוא אינו בכלל דורות הנאמר בבני עשיו, וכן לתרגום יהונתן בן עוזיאל דדין זה דלא תתעב אדומי נאמר על דין גירות לקרב אותו ולקבל אותו, וממילא עמלק שאינו נכלל בכלל לא תתעב אדומי אין לנו דין לקבל אותו לגר, ולפיכך כתוב במכילתא דאין מקבלין גרים מעמלק.

אבל אברבנאל מפרש באופן אחר הפסוק הזה, ויוצא לפי דבריו להיפך מהרמב"ן, וז"ל והנה זכרה התורה התולדות ההם (של עשיו) להודיע מי הם שנכללו במצוה אשר צוה ה' לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, אבל עמלק שהיה גם כן בן אליפז מפלגשו תמנע עם היותו בכלל לא תתעב אדומי להיותו בן אליפז מפני שבא להרע לישראל מבלי סבה צוה הקב"ה למחות שמו כמו שיתבאר וכו' עכ"ל, מפורש בדבריו דגם עמלק נכלל בבני עשיו ובכלל לא תתעב אדומי, ובכל זאת כיון שהרע לישראל מבלי סבה צוה הקב"ה ציווי מיוחד למחות שמו, אבל הוא בכלל זרע אדום, ציווי זה הוא רק כשהוא עמלק, אבל כשרוצה להתגייר הוא נכלל בפסוק ולא תתעב אדומי, ולפי ר' יהונתן בן עוזיאל בתרגום הנ"ל מצווים לקרב אותו ולגיירו, ולפי הרס"ג לא דוחים לומר לו כמו כל הגרים מהו ראית להתגייר הלא בני ישראל מעונים עיי"ש. ואם עשה כן עובר בלאו דלא תתעב אדומי כי אחיך הוא ודוק, ולפי אברבנאל אליבא דהתרגום יב"ע יקרבו את עמלק ויקבלו אותו לגירות, ויחלוק על המכילתא והספרי ומדרש תנחומא דאין מקבלין אותם.